

Мозоль С.А., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

КРИМІНОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

В сучасних умовах трансформаційні процеси, що відбуваються зараз в Україні, висувають багато перепон для функціонування і розвитку більшості державних інститутів і правоохоронної системи зокрема. Це у свою чергу змушує адаптуватися до створених умов та вжити заходів для подолання таких перепон, ключове місце у цьому процесі займає наукове обґрунтування та переосмислення забезпечення безпеки і цілісності держави.

Адже переважна більшість проблем, які виникли сьогодні у вітчизняній правоохоронній системі, є наслідком відсутності належного наукового забезпечення функціонування цієї системи. Відповідно звідси прорахунки стратегічного та тактичного характеру у формуванні основ кримінологічної безпеки, зниження ефективності запобігання злочинності та її конкретним проявам.

Враховуючи це - розроблені раніше концепції кримінологічної безпеки потребують постійного удосконалення та наукового переосмислення, залежно від обставин, що безперервно змінюються, а саме:

- першочергового значення набули глобальні процеси, що не перестають загострюватися, є фоновими явищами злочинності і становлять реальну небезпеку населенню держави;

- раптове зростання національної свідомості та прагнення зберегти самобутність національними меншинами все частіше призводять до створення і поширення конфліктів на національній основі по всій території України;

- науково-технічний прогрес створив умови для прискорення процесів глобалізації громадського життя, становлення взаємозв'язків і взаємозалежностей не тільки законслухняних громадян, а й потенційних злочинців;

- масштабна інформатизація суспільства сприяє надшвидкому поширенню інформації (соціальні мережі, інтернет-ресурси і т. і.), і в тому числі щодо закликів до протиправної діяльності тощо.

Варто погодитися з О. Костенком, який вказує, що теорія кримінологічної безпеки має опікуватись не лише проблемами кримінальних загроз та вдосконаленням запобіжних заходів останнім, але й вивченням закономірностей стану безпеки як такого, а також того, наскільки забезпечення належного стану безпеки і його усвідомлення особою виключає вчинення нею злочину [2]. Отже, мова йде не лише про розвиток наукових знань щодо кримінальних загроз та заходів впливу них, або про систему профілактики злочинів, а про необхідність ґрунтовної кримінологічної теорії як системи наукових вчень про кримінальні загрози, кримінологічну безпеку та систему її забезпечення з урахуванням суспільного запиту на організацію комплексної протидії злочинності в ініціативному форматі, з послідовним поєднанням запобіжних та репресивних заходів.

В науково-теоретичному сенсі йдеться про принципово новий підхід до формування фундаментальних базових ідей, на яких має будуватися державна кримінальна та кримінологічна політика, орієнтована не на традиційне викриття та покарання злочинця, а на реальну захищеність від такого «зла» кожної особи та об'єктів кримінологічної безпеки в цілому [4].

За своєю природою соціально-політичні процеси динамічні, і чим динамічніше вони відбуваються, тим гнучкішою має бути система кримінологічної безпеки і оперативнішою має бути її реакція на зміни, що відбулися. Важливо враховувати фактор «несвоєчасної реакції» системи кримінологічної безпеки. Слід прогнозувати розвиток подій і застосовувати систему безпеки з достатнім випередженням, для ефективного впливу на криміногенну ситуацію.

Це здійснюється шляхом посилення окремих її елементів (соціальних інститутів, соціальних зв'язків та ін.) або створенням нових. Так, на основі наукового прогнозування зростання організованої злочинності, тероризму, наркоманії та інших соціально небезпечних для країни явищ удосконалюється законодавство, створюються спеціальні підрозділи в складі силових і спеціальних відомств, за допомогою засобів масової інформації формується необхідна громадська думка, тощо.

У процесі реалізації кримінологічної політики відбувається пошук оптимальної структури системи кримінологічної безпеки, ролі й значення її структурних компонентів. При цьому слід врахувати, що не виправдане зростання могутності й ролі окремих компонентів може, як це не парадоксально на перший погляд, знизити загальну ефективність системи. Досліджуючи систему кримінологічної безпеки, не можна обмежуватися її характеристикою з огляду на те, у якому стані вона є в даний час. Важливе значення у науковому дослідженні цієї системи має розкриття її динаміки, визначення її перспективи, виявлення того, які з її елементів ефективні, а які безперспективні. Більше того, слід враховувати, що система кримінологічної безпеки є і частиною складнішої системи національної безпеки, елементи якої впливають на складові частини розглянутої системи.

Головною метою системи забезпечення безпеки, є підтримка стану оптимальної безпеки життєдіяльності країни шляхом створення необхідних умов для реалізації життєво важливих інтересів. Іншими словами, головна мета системи забезпечення безпеки полягає в досягненні нею здатності утримувати всю сукупність загроз на відповідному передкритичному рівні, на якому загрозливі фактори не здатні руйнівню ї впливати на її існування й розвиток. Тому для системи забезпечення безпеки важливою є здатність вчасно

передбачати появу і фіксувати зміну інтенсивності джерел загроз і можливості їх нейтралізації [5].

Водночас, знання про кримінологічну безпеку повністю відповідають формату вчення як системної сукупності наукових висновків і закономірностей щодо певного елемента предмету кримінології, обґрунтованої на теоретичному рівні та випробуваної у науковому середовищі [1].

Крім того, ґрунтовність знань про кримінологічну безпеку, її забезпечення і системний характер у вигляді теорії можуть бути забезпечені за допомогою ризикологічного підходу та принципів управління ризиками. Знання щодо них мають входити у систему теорії, забезпечуючи комплексний підхід до системи кримінологічної безпеки та заходів її забезпечення (фактично, знання щодо кожного із зазначених елементів може розглядатися як самостійне вчення), а також її апробацію практикою. Без цього теорія кримінологічної безпеки матиме тільки предмет, а отже, буде незавершеною і залишиться на рівні концепції, або ж тільки у вигляді наукової гіпотези. Натомість саме на основі наукового обґрунтування може бути забезпечене цілісне уявлення про закономірності та істотні зв'язки елементів, котрі входять до предмету системи знань про кримінологічну безпеку[4].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що саме науковий аналіз кримінологічної безпеки створить належне теоретичне підґрунтя для розробки кримінологічної політики у сфері забезпечення національної безпеки України в цілому та має бути фундаментом при визначенні та реалізації стратегії протидії злочинності. Такі перспективи зміни наукової та правоохоронної парадигми та глобалізації знань про кримінологічну безпеку є цілком реальними, адже право на безпеку (безпечне життя) - це фундаментальне природне право людини та громадянина, і жодна сфера життєдіяльності людського суспільства не може функціонувати нормально тоді, коли кримінологічна безпека не забезпечується.

Список використаних джерел:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. - К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. - Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. - 424 с.

2. Костенко О.К. Культура і закон - у протидії злу: [монографія]. - К.: Атіка, - 2008. - 323 с.

3. Кулик О.Г. Система моніторингових досліджень злочинності в Україні та її кримінологічне значення / Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: Тези доповідей наук.-теор.конф. (м. Київ, 20 березня 2014 року) / Ред. кол. В.В. Коваленко, В.В. Черней, О.М. Джужа, В.В.Василевич та ін. - К.: Національна акад. внутр. справ, 2014. - С. 26-31.

4. Прокоф'єва-Янчиленко Д.М. Теорія управління ризиками кримінологічної безпеки як спеціальна теорія кримінології / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. - 2014. - № 12 т. 2. - С. 110-113.

5. Пучков О.О. Безпека як об'єкт соціально-філософського аналізу / Мультиверсум. Філософський альманах Інституту філософії імені Г.С. Сковроди НАН України - К.: Центр духовної культури. - 2006. - № 53. - С. 43-48.